

Találkozások

A gyárigazgató

Karsai László gépészmérnök pályázat alapján lett gyárigazgató. A hirdetést — országos lapokban tették közzé — magam is olvastam: a Minőségi Cipőgyár szegedi gyáranak élére kerestek direktort. A kíváncsiság vezetett az új igazgatóhoz.

Pályafutása alig különbözik a mai 45—50 évesek útjától. Egy szorgalmas, tanulni vágyó algyói gyerekből lett mérnök.

— Nagypám Hódmezővásárhelyen volt asztalosmester, apám ugyan kitanulta mellette az asztalossgot, de soha nem vonzotta az ipar, a földet imádta. Algyőre nősült. Edesanyámék tízenketten voltak testvérek, s így mindössze két holdon tudtak gazdálkodni a szüleim, majd a fölszabadulás után kaptak még öt holdat. Később beléptek a tészebe.

— Önt nem csábította a földművelés, mint edesapját?

— Nem, viszont nagyon szerettem tanulni. Az általános elvégzése után a tanárim arra kérték a szüleimet, hogy taníttassanak tovább. A felsőipariba kerültem, de amikor befejeztem a másodikat, meghalt az edesanyám és nekem otthon kellett maradni, segíteni apámnak a gazdálkodásban. Amikor megszervezték a tészt, akkor folytattam a tanulmányaimat, jeles eredménnyel érettségiztem, s beiratkoztam a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem gépészmérnöki karára. Az utolsó évfolyam idejére a szegedi cipőgyár havi borszárg forintost ösztöndíjat adott, amelynek csupán annyi kötelezettsége volt rám, hogy egy évig a gyárban dolgozzam. Hatvanegyen szereztem meg a diplomát és beléptem a szegedi gyárba.

— A nehézipari, gépészeti pályáról a könnyűiparba?

— Egy rövidke időre magam is elgondolkoztam a dologon, „szuszter legyen mérnöki képzettséggel?” Aztán megváltozott a véleményem. Az üzemenntartás és az energetika területe tartozott hozzám. Gépekkel, gépszerelvényekkel foglalkoztam. Hatvanháromban a szegedi cipőgyár beolvadt a Mino kebelébe és viszonylag nagyarányú fejlesztés kezdődött nálunk. Egyszer nagyobb kedvvel láttam neki a munkának. Korszerű német gépek érkeztek, tűzők, matricázók, talpmegmunkáló automaták. A hazai gépipar is adott kiütő és felsőrészt készítő szabásgépeket. Később olasz gépeket vásároltunk: talpmegmunkálókat, festőket, tűzőket, bukókat, szarvasalókat. Az olasz berendezések nagyon kitűnőek és viszonylag elfogadható áron lehetett hozzájutni.

— Ez a beosztás már valóban cipőipari terület, — mondom visszautalva a „szuszter mesterségre”.

— Így igaz, de a cipőgyártás igen összetett folyamat, gépészeti ismeretek nélkül nem megy. Bár megjegyzem, hogy közben tényleg cipész is lett belőlem, mert elvégeztem a cipőgyártó szakmunkás tanfolyamot és oklevelet szereztem e mesterségből is.

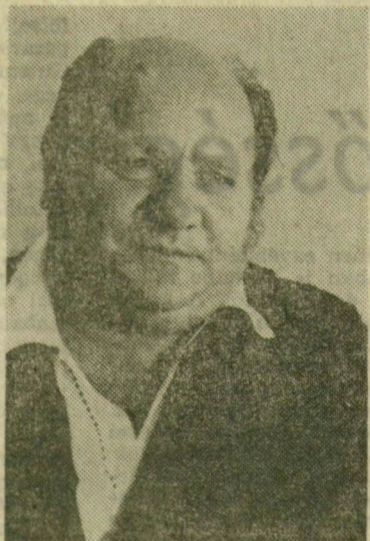
— Akkor beszéljünk a cipőgyártásról. Milyen helyet foglal el a szegedi gyár a hazai és a nemzetközi porondon?

Mielőtt válaszolna, a falon függő oklevelekre mutat. Egyik a múlt esztendőértékelvén, az Elüzem címet bizonyítja.

— Nem az én vezetésem alapján került hozzánk az elismerés, de viszont az egész gyári kollektíva munkáját dicséri. Kötelem is minket, s reméljük jövőre újból átvehetjük ezt a kitüntetést. Bár a feltételek nehezek, a tőkés piac szigorú és kiszámíthatatlan.

— Csak a tőkés piac ily szigorú? Úgy tudom, hogy legnagyobb megrendelők a szövetkereskedők, s jut még termékeikből a belföldi üzletkebe is. A kiváló minőség, a divatos fazon nem általános követelmény minden piacon?

— A hajdani „osztályozásra” még csak gondolni sem szabad. Nincs kivétel és nincs különbség. Mondjam azt, hogy a szov-

jet kereskedők legalább olyan minőséget várnak, mint bármely tőkés cég. Legfeljebb az a különbség, hogy sevrő helyett boxbőrrel kéri a cipőket. A minőségből semmit sem engednek, megbízottjuk hetente eljön a gyárba, s már gyártás közben is „bogarászik”. Az idén, próbaképpen, kértek 10 ezer pár sevrőből készült cipőt.

— Milyen bőrből könnyebb cipőt készíteni?

— A modellje változtatja, nem az a fő kérdés, hogy cipőt gyártunk, hanem az, hogy milyet. A tőkés olyan cipőt kér, amelyben nagy az élmunka aránya, úgy nézzen ki, mintha kézi munka volna.

A vitrinből kiemelem egy „Innocence” márkánévvél ellátott cipőt. Mint a pille. A talpolsz gyártmány, poliuretánból préselik, a finom kis borszalagok olasz, vagy spanyol eredetűek, a fazon olasz és magyar koprodukció. Az amerikai „Innocence” (Bostonban van a székhely) kereskedelmi hálózat a megrendelő.

Beszélgünk erről a cégről. A cipőárúházuk nyolcemeletes, sőt van egy alagsor is. Ott a „kosaras” árukat találja a vevő, centes, egy-két dolláros topogókat vásárolhat. Ezután jönnek az igazi cipők, emeletenként 10—20 dollár az ugrás, legfölül már 200 dollárba kerül egy női cipő, exkluzív, egyediek. Akcinek kevés a pénze, nem is kell fölfelé fáradnia.

— Melyik szinten találhatók meg a szegedi cipők?

— Úgy hallottam, hogy a harmadik emeletnél kezdik kirakni.

Abahagyttuk a szakmai kérdéseket, s visszakanyarodtunk az igazgatói kinevezéshez, a pályázathoz. Megkérdeztem, hogy milyen visszhangot váltott ki a szegedi gyárban, hogy pályázatot tettek közzé és nem a szokásos „káderfejlesztést”, utódlást alkalmazták. Megtudtam, hogy egyes érzelmeikkel fogadták a hírt. Sokan mondogatták, nem szabad kívüllő igazgatót hozni, hiszen a belső és tapasztalt munkatársak között is akadnak alkalmasak erre a posztra. S aki jobban ismeri a gyárat, az többet is kibog belőle, mint egy ismeretlen.

— Tudja-e, hogy hányan nyújtották be pályázatot?

— Pontosan nem tudom, állítólag hatan. A pályázók között volt közigazdász, cipőipari szakember, mérnök, de úgy hallottam, hogy még egy újságíró is pályázott. Magam azért pályáztam, mert erre buzdítottak vezető beosztású kollégáim.

— Önt ki és hogyan értesítették a kinevezéséről?

— Mielőtt döntöttek volna, a vállalat személyzeti igazgatója itt járt a gyárban, és úgy tudom, igen alapos és körültekintő információkat gyűjtött. Később üzenetet kaptam, hogy a vezérigazgató szeretne velem beszélni. Akkor még nem tudtam semmit. Ő mondta, hogy mindent összegeztek, s a bizottság úgy döntött, hogy engem javasolnak az igazgatói beosztásra. Így történt.

Az igazgató egyszerű és szerény ember. Algyón lakik régi házukban, felesége a helybeli óvoda vezetője. Nagylánya már dolgozik. Ha középiskolás. Karsai László mindennap korai reggel autóbusszal jár munkahelyére, hét óra előtt a gyárban található és a több mint ötszáz cipőgyári dolgozó közül személy szerint is ismer legalább háromszázat. **GAZDAGH ISTVÁN**

Belányi György

Hieronimus Bosch: „... a világ sokféle voltáról”

(részletek)

valaki itt nagyon elaludt
a feje azért odalátszik
örökre tán s bár oly' használt cikk
azt álmodia hogy van arra út

alattunk bár épp összesúgnak
talán maguk sem hiszik
legyen bárki a földre úgy rak
akár ha lennél hisz' itt

az mi való az is csak látszat
s ez téged engem éppúgy áthat
s nem tudni ki-ki mért van mért nincs
hát jobb ha most kérlek ó érints

meg át négy és fél századon
megpihennek kicsit a válladon
aztán cserélünk majd esetleg
(rejtély hogy ez kívül esett meg)

hová lépnénk mi ilyen át
ha már úgy meg vagyunk festve
s te vársz csak vársz még ott kinn hát
senki senki nem ereszt be

s olykor bizony arcodra lépnek
de nézz föl' ó nézd e kék falat
mielőtt még kihülünk végleg
a képünk örökre megmarad

hát várom várom csak az estét
legyen hűvös itt-ott kérlek
hogyan megszaradion rajt' a festék
s hiányomhoz visszatérjek

hát a személy közben hová
habogó ég s to to to vá
vagy tán inkább ti ti ti vé
vaih' a múltad mondd archiv-é

s ha szólsz akkor meg ki szóla
s ki hallgat közben mögöttem
mintha legalább örökre
egy lenne ő mind a szóval —

s közöttük akkor hogyan merre
kell a forma de idő kell-e
hogyan festett másunk még visszainnt
négy és fél század áll odakint

Szobrász és a költő

Petri Lajos emléke

Száz évvel ezelőtt — 1884. június 8-án — Szegeden született és itt nevelkedett Petri Lajos (1884—1963) szobrászművész, akinek emlékére a teljesség igénye nélkül szeretnők emlékeztetni Juhász Gyulához fűződő barátságát és gazdag életművének vázlatos keretében felidézni azt a hagyaték kiállítását, melyet a Budapesten élt idős mester halála után négy hónappal — 1963 decemberében — a Móra Ferenc Múzeum képtárában nagy érdeklődést kelte rendeztek meg. Helyi szűkebb köztudatunkban ugyanis Petri neve akként ismertebb, hogy panteonunk számára ő készített domborművet. Korányi Frigyesről, hazai orvostudományunk jeleseségéről. Méginkább azonban a Boros József emlékművéről, melynek általa formált női aktja (1925), emberöltő óta a Kosuth L. sugárút I. sz. Kórház előtt díszlik.

A fiatal Petri (Pick) Lajos anyja kívánságára előbb jogot végzett (1907) s azután lépett szobrászi pályára. Voltaképpen a külföldi múzeumokban látott remekművek ösztönözték erre az elhatározásra. Telcs Ede keze alatt tanult, aki az átérés ösztönösége és a megcsinálás tisztasága hitvallást oltotta belé maradóan. 1909 augusztusában fogott hozzá — volt helyi piarista gimnáziumi társának — a barátjává lett Juhász Gyulának a portréjához, mely azonban a modellülést egy hónapnál tovább nem bírta a költő betegkedése miatt félben maradt. Petri szerint Juhász „... búcsúzás nélkül Nagyváradra utazott, ahol tamított és a tanéve kezdődött. Annát akarta meg ott találni, ki szeptember elején társulatával már Debrecenben járt. Engesztelésül írta későbbben...” A torzom című versét (1910) Juhász Gyula, melyet ő így „fejezett” be:

...S a távolú, magányos néma
másom / A messzeségből néha
rámmered; / Milyen lehet most,
ő milyen lehet? / A művész
nem fejezte be s ha látom, /
Hogy életművem teneg szenvedés.
/ Érzem, hogy az a torzó
mily egész!

E költemény belekerült abba a katalógusba is, mely Petri Lajos 1960-ban a Nemzeti Szalonban rendezett gyűjteményes kiállításának tájékoztatója volt, s a művész rövid önéletrajzát is tartalmazta. „... A szobor ma is megtvan — mondotta annak idején a közben elhunyt mester —, de értéktelenné váltam, mert a márvány elfeketedett és a kontúrokat nem tükrözi. Ennek a szobornak is megvan a maga szimbolikus balsorsa.”

Petri Lajos 1909 őszétől több mint tíz éven át Brüsszelben tartózkodott. Szobrászata a belga plasztika értékes tanulságai alapján egyre erettebbé vált. A külföldi tárlatokon díjakat nyert

KÁROLYI LAJOS PORTRÉJA

Startoló c. bronzszobrának (1910) egyik példánya a Madridi Városi Múzeumba, a másik pedig — egyéb későbbi alkotásaival — a Magyar Nemzeti Galériába került. Petri 1922-ben hazatért és Budapesten telepedett le. Itt portrékkal és aktokkal mutatkozott be az Ernst Múzeumban akkor (1922) rendezett első önálló tárlatán. Újabb jelentős egyéni rendezvénye 1925-ben Bécsben volt. A húszas években a Múcsarnok kiállításain szerepelt, s a Banaú című szobrával (1929) a Céh-bellek aranyérmét nyerte el. Egy év múlva pedig a Csók című márványművét díjazták a párizsi vilákiállításán. Kuriózumként hozzuk fel, hogy ekörtajt két Diák-öt tervezett a Dóm téri zenélő óra számára. Petri Lajos köztéri alkotásai közül legjelentősebb a Bástya sétányon levő klasszicizáló lovaszobra (Erdélyi 2-es huszárok emlékműve, 1935).

Utaltunk arra, hogy képtárunkban 1963 végén hoztuk létre Petri Lajos szegedi kiállítását, mellyel az alkotásaival jelképesen „hazatérni akaró” idős mester kívánságának tettünk eleget. Az általa sajnos meg nem érthetett, s így hagyatékai tárlatá vált bemutatkozó gazdag anyaga híven tükrözte a művész kivételes emberábrázoló tehetségét. Írókat, festőket, muzikusokat s másokat megjelenítő arcmásait változatossá tette az egyén sajátos karakterének kifejezése. Így többek közül példának említhetjük az aszketikus életű szegedi festő, Károlyi Lajos sötét tónú fejszobrát (1915), Kodály Zoltán elmélyült arcú bronzportréját (1927) és Tersánszky Józsi Jenő éleket tükröző profiljának gipszmását (1950). Figurális alkotásait szemlélve azt tapasztalhattuk, hogy ezek bár ellentétesen zárt nyugalmat vagy ritmikus mozgást fejeznek ki, mégis egyként keltettek bennünk magas esztétikai és erkölcsi érze-

teket. Ezek sorából a Fűrdőző lány (1909) és a Táncoló nő (1914) című bronzalkotásait említhük meg. Utóbbi kecses művét a Nemzeti Galéria XX. századi festészet és szobrászat című kiállításán helyezték el. A későbbi dolgai közé tartozó Pályaeptők című kompozíciója (1952) a munka pátosát sugallta.

A szóban forgó — jó két évtizeddel ezelőtti — szegedi Petri-tárlatot értékesen egészítették ki azok a — vitrinekben elhelyezett — külföldi és hazai kiállítási beszámolók, kritikák, melyek a mester munkásságát méltatták, s ezzel mintegy halála előtt ismerték el szobrászatának sajátos értékeit. A dokumentumok között Petri Lajos írásai is kaptunk izelítőt. Ezek műelemzésekkel és plasztikai szakkérdésekkel foglalkoztak. Művészet és irodalomtörténeti szempontból figyelmet keltő volt az a néhány dedikáció- és fotóemlék, melyek Juhász Gyula és Petri barátságával kapcsolatosak. Egy fakósárga érettségi tablón láthatuk őket, mint végzős diáktársakat. Bemutatták a költő 1909-ben kelt sorait, melyet az őt mintázó művészhez írt, valamint Petri Lajosnak küldött versesköteteinek dedikációit. Vitrinbe került — többek között — Juhász Milyen volt szökése... kezdetű híres költeményének (1912) francia nyelvű fordítása, melyet méltató cikk kíséretével Petri jelentetett meg 1958-ban, a Le Musée du Soirban. Kettejük érzékeny vonzódását az a Juhász Gyula-portré sugározta talán leginkább, melyet egykori barátjára visszagondolva a korosodó mester a költőt 1947-ben emlékezetből mintázta meg. E remek arcmás egyik patinázott gipszpéldányát ma a Móra Ferenc Múzeum őrzi.

A centenárius emlékeztető Petri Lajos már hetvenhat éves volt, amikor régi barátja, Juhász Gyula egyik szép versére utalva — 1960-ban — ezt írta: „... 1904 vagy 1905 nyarán volt, hogy éjszakai beszélgetésen, a Tisza partján, Segantini-ről mesélt nekem. En hűszéves fiatalságom lelkesedéssel elolvastam mindent, amit addig írtak róla és megismertem minden alkotását. Rajongtam érte, és Juhász Gyula csodálatosan át tudta venni minden lelkesedésemet, pedig Segantini-képet soha nem is látott. Aztán megírta gyönyörű versét, az Ezek enyéme... (1910) címűt, melyben arról ír, mi is fáj neki e keserű világból, ha mögötte majd az élet rozsdás aranykapuja bezárul.” Juhász e költeményének utolsó előtti szakasza így hangzik:

...Egy kép. / A Segantini esti tája, / A fáradt vándor, / ki fölne az égre, / Hol hunyó nap van és a kódok vára / S lelkében örök vágyak messzesége! **SZELES ZOLTÁN**